

**Віолетта Косеська-Тошева
(Польща)**

(13.12.1940–5.08.2017)

5 серпня 2017 р. не стало Віолетти Косеської-Тошевої. Професор, доктор габлітований, видатна польська та болгарська лінгвістка, славістка, полоністка, болгаристка, русистка, творець визнаних у світі теорій на межі мовознавства та логіки, неперевершена майстриня і вчителька багатьох дослідників, почесний член Болгарської академії наук, а також низки інших наукових осередків, авторка понад 500 наукових праць. Її відхід у Вічність приніс тугу всім, хто знав її.

Мій друг Віолетта Косеська-Тошева була особистістю космічною. Їй давалися прозріння, до яких важко було дістатися шляхом простого студіювання «матеріалу». Вона щиро вважала, відчувала і бачила внутрішнім зором, що змісти і смисли існують так само реально як і форми, тому у вивченні мов треба йти саме від тих змістів, яких не видно простій людині. Граматична й семантична опозиція «визначеність — невизначеність» набувала в неї філософських рис «детермінізму — індетермінізму», що спонукало до розбудови недетерміністичної теорії лінгвістичної категорії часу, наближаючи модус її наукового мислення до найглибших епістемологічних архетипів Нового Часу.

В. Косеська-Тошева народилася 13 грудня 1940 р. у Софії. З дитинства вона бездоганно оволоділа (звичайно, крім болгарської та македонської) російською мовою – її учителькою була одна російська графиня. Після закінчення філологічного факультету в Софії вона захоплюється Польщею і їде до Варшави, де стає ученицею-докторанткою професора Здзіслава Штібера. Отримавши 1970 р. науковий ступінь доктора, через шість років успішно проходить габлітацію. 1990 р. стає професором гуманітарних наук. Активно займається зіставною граматикую та семантикою, бере активну участь у роботі багатьох наукових часописів та видавничих серій. Вона стає науковим редактором, членом Польського мовознавчого товариства і почесним членом Інституту болгарської мови Болгарської академії наук. Наукову та громадську діяльність В. Косеської-Тошевої відзначено численними високими державними польськими й болгарськими нагородами: Хрестом Ордена Відродження Польщі, Офіцерським Хрестом Ордена Відродження Польщі, найвищими науковими нагородами Болгарської академії наук — Золотою відзнакою ім. Марина Дринова на стрічці, Золотою відзнакою Інституту болгарської мови ім. професора Любомира Андрейчина, а також медалями «100 років Болгарської академії наук Марин Дринов» і «50 років славістики у Польській академії наук». 2016 року Болгарська академія наук відзначила її ступенем доктора honoris causa.

В. Косеська-Тошева була надзвичайно чутливою до наукових інновацій. Нею засновано напрям комп'ютерної лінгвістики в Інституті славістики Польської академії наук, де вона протягом багатьох років успішно керувала відділом корпусної лінгвістики й семантики, ініціювавши цілий ряд важливих наукових проєктів, у тому числі міжнародних. Серед останніх відзначимо MONDILEX (Conceptual Modelling of Networking of Centres for High-Quality Research in Slavic Lexicography and Their Digital Resources) і CLARIN – Common Language Resources and Technology Infrastructure. У проєкті MONDILEX мав честь брати участь і Український мовно-інформаційний фонд. Власне з

цього проекту й розпочалося наше знайомство, наукова співпраця, що згодом переросли і в чисто людську дружбу.

В. Косеська-Тошева ініціює та керує багатьма дослідницькими темами в міжнародній співпраці Інституту славистики Польської академії наук з такими науковими осередками, як Інститут болгарської мови БАН (Софія), Інститут математики й інформатики БАН (Софія), Український мовно-інформаційний фонд НАНУ (Київ), E. Štúr Institute of Linguistics (Братислава), Jožef Stefan Institute (Любляна), Інститут проблем передавання інформації РАН (Москва), Centre national de la recherche scientifique, Université Paris-Sorbonne IV і VII (Париж), University of Zagreb (Загреб). Вона була співзасновником і головним редактором журналу «Cognitive Studies / Études cognitives», багато років була членом редакційної колегії нашого журналу «Мовознавство». Керувала докторантурою в Інституті славистики Польської академії наук — Інституті, з яким пов'язала ціле своє наукове життя.

Основним напрямом наукових досліджень В. Косеської-Тошевої була лінгвістична семантика. Але й у цій галузі вона йде власним, неповторним шляхом. Свої семантичні ідеї вона втілює, зіставляючи мовні субстанції та структури одночасно кількох мов. Така методологія приводить дослідницю до формулювання нового підходу — теоретичних зіставних досліджень із семантичною мовою-посередником. Замість традиційного шляху в напрямку від вихідної мови до мови перекладу В. Косеська-Тошева пропонує конструкції внутрішньо пов'язаної мови понять і зіставлення кожної природної мови з тією ж мовою понять, яку вона кваліфікує як мову-посередник. Мене завжди вражала її цілковита переконаність в універсальності такої мови, незважаючи на те, що фактичної бази для цього твердження, як завжди, не вистачало. Лише сильна наукова інтуїція дослідниці слугувала їй дороговказом у цій новій, недостатньо вивченій галузі.

Видатним науковим досягненням В. Косеської-Тошевої стала її теорія діапазонної квантифікації — формалізований опис явищ означеності і неозначеності на рівні речення з використанням однозначних в інтерпретації квантифікаторів і логічних операторів. Професор вводить поняття сильних і слабких квантифікаційних значень, виділяє значення квантифікаційної невизначеності і чистої предикації.

Застосування В. Косеською-Тошевою апарату теорії мереж Петрі до процесів опису природної мови стало принципово новим для мовознавства кроком формалізації аналізу й опису лінгвістичного часу, виду і модальності. Розрізнення та взаємне конфігурування подій і станів (пов'язаних відношенням слідування), а також таких їх послідовностей, що закінчуються або станом, або подією, надало нові параметри для інтерпретації різних аспектуальних характеристик і ситуацій. Зазначений новаторський підхід до опису мовної системи підсумовано в монографії «Time flow and Tenses» (2010), написаній спільно з її чоловіком — відомим польським математиком та інформатиком Антоні Мазуркевичем. Таким чином, у сміливому поєднанні методів різних наук виявилася трансдисциплінарність наукового стилю пані Віолетти, що значно випередила свій час і нині вже є однією з визначальних ознак науки XXI століття.

Одним з видатних результатів семантичних студій В. Косеської-Тошевої виявилось формулювання нового розуміння граматики, яке поєднало в собі граматику й лексику в традиційному значенні, ґрунтуючись не на традиційних морфологічних категоріях, а на універсальних семантичних категоріях, що лише мають вираження, специфічне для кожної окремої мови, через лексичні, морфологічні та синтаксичні засоби.

Будучи універсально обдарованою натурою, В. Косеська-Тошева не замикалася в суто лінгвістичних рамках. Їй дуже цікавили теософські, езотеричні, трансцендентальні початки Буття. Цим почасти пояснюється її захоплення астрологією, але мені здається, що для Віолетти ця діяльність мала все-таки скоріше поетичне, ніж наукове спрямування, оскільки сприяла вираженню глибоко емоційно-інтелектуальної аури її душі. Найяскравішим виявом цієї поетичної іпостасі вченої стала книжка «Miłość i reinkarnacja» (2012).

Так, для всіх, хто знав і любив Віолетту Косеську-Тошеву, вона завжди відроджуватиметься у вдячних спогадах про неї!

Володимир Широков